

Ayşe
Kulinová

Ptáci se zlomenými křídly

Jaké to je být
cizincem ve vlastní
zemi — pohledem čtyř
generací odvážných
židovských žen

HOST

Ayşe
Kulinová

Ptáci se zlomenými křídly

Přeložil Tomáš Laně

Brno 2020

Kanadı Kırık Kuşlar

Copyright © Ayşe Kulin, 2016

Cover photo by Velizar Ivanov / Unsplash

Translation © Tomáš Laně, 2020

Czech edition © Host — vydavatelství, s. r. o., 2020
(elektronické vydání)

ISBN 978-80-275-0227-1 (PDF)

ISBN 978-80-275-0228-8 (ePUB)

ISBN 978-80-275-0229-5 (MobiPocket)

E-MAIL

25. ledna 2016, 22.17

Milá Esro, moje jediná vnučko,

tentokrát to bylo poprvé, cos ode mě odjela rozzlobená. Jak jsi nad ránem trochu překvapená mojí reakcí odlétala na univerzitu do Izmiru, říkala jsem si, že jsem tohle nepříjemné téma neměla otevírat, zrovna když ses chystala na cestu. To, co jsme si potřebovaly říct, se nevměstná do jednoho narychlo napsaného sdělení. Popovídáme si o tom, až se znovu sejdem.

Věř mi, Esro, když jsem na tebe naléhala, aby ses usadila v Anglii, bylo to pro tvé dobro. Myslíš, že bych nechtěla, abys zůstala se mnou, byla mi v posledních letech mého života nablízku? Navíc přece vím, jak máš ráda svoji vlast, jak miluješ Istanbul. Ale co se dá dělat, naším údělem je kočovat z místa na místo. I moji rodiče milovali svoji vlast, město, kde žili. Pak přišel den, kdy ani nemohli umýt hrnky po ranní kávě a museli opustit domov. Když začínali nový život v úplně jiné zemi, zatlačili trpké vzpomínky hluboko do svých srdcí. Chtěli své děti vychovávat bez nenávisti. Tvoje maminka dlouho neznala pravý důvod, proč jsme se usadili právě v téhle zemi. Domnívala se, že její dědeček sem přijel pracovat v univerzitní nemocnici na pozvání státu, a protože měl rád Istanbul, usídlil se tu natrvalo. Byl v tom velký kus pravdy, zůstali tu tak dlouho, protože si tuhle zemi a lidi zamilovali. Tehdejší klima bylo lásce a úctě k cizincům příznivé. V samém Istanbulu žili pospolu Řekové, Arméni a židovští či muslimští Turci. Lidé si jeden druhého vážili, v kostelích zapalovali svíčky, křesťané a Židé obětovali na muslimské hrobky. Jenže všechno se změnilo, děvchenko. Moje

země, která před staletími vřele přijala Židy prchající ze Španělska a ve třicátých letech moji rodinu, už není jako dřív. Ty krásné dny jsou minulostí. Jakmile se náboženství nakazilo bacilem politiky, přestalo plnit své poslání a šířit lásku.

Já jsem na konci své cesty, pro mě už je pozdě, příliš pozdě! Ty jsi mladá, zasloužíš si žít v klidné zemi. Ano, jak říkám, tvoje vlast je zde, ale tady je plno nenávisti, zášti a násilí. Já už žiju dost dlouho, abych viděla, že historie se opakuje. Diskriminace, nenávist a násilí nás bohužel neopouštějí. Měla jsem svému bratrovi za zlé, když se před lety usadil v Americe, ale on viděl do budoucna. Teď je řada na tobě! Jestli nechceš jednoho dne kvapně, jen s pouhou příruční taškou bez jediného ohlédnutí prchat, jako k tomu byli nuceni moji rodiče, seber se a odjed', dokud je čas. Nikdy bych ti tohle nepsala, kdyby člověk považovaný za vzdělance nezačal zkoumat, komu v žilách koluje židovská krev, a kdyby tohle zvrácené počínání nemělo vliv i na tebe. Máš pravdu, bomby mohou vybuchovat všude, ale tam, kde se nestíhají a netrestají zločiny z nenávisti, už se svým původem nejsi v bezpečí. Nepřátelé Židů mají záštiplné následovníky. Přinejmenším tě mohou urážet. A zlovolné urážky nelze překonat, stále bolí.

Získáš-li v Anglii doktorát, budeš mít šanci tam pracovat, nebo dokonce dostat občanství. Já ti budu ze všech sil pomáhat. Až se s pomocí Boží sejdem, budu ti toho mít ještě hodně co vyprávět. Určitě přijed' do Istanbulu na svátky, popovídáme si.

Ať tě Bůh provází, moje jediná.

Tvoje milující babička

Tvoje Suziș

1

Naše vlast s hvězdou a půlměsícem

A znovu se nám začalo stýskat

Březen 1933, Frankfurt

Elsa stála ve dveřích obývacího pokoje. Při pohledu na všechny ty věci nashromážděné za šest let se jí chtělo brečet. Zanechávala za sebou celý svůj život a na cestu směla mít jen příruční zavazadlo — co si s sebou mohla vzít? Kéž by si všechny ty nepotřebné předměty, které pro ni měly takový význam, dokázala uložit do paměti! Ozdobný polštář na kanapi, jež vyšívala její babička, porcelánová zvířátka vystavená na poličkách před knihami, která sbírala od dětství, a mezi nimi rozmístěné rodinné fotografie... Na největším snímku, svém svatebním, sedí šikmo na taburetu v široce rozložených svatebních šatech a s úsměvem od ucha k uchu hledí do objektivu. Nad ní Gerhard s dlaní na jejím rameni, jako by říkal: Takhle nad tebou budu vždycky držet ochrannou ruku. No a teď se Elsa na základě jediného Gerhardova pokynu chystá opustit domov.

Dělá dobře? Dělají dobře?

Lidé v panice přece ke správným rozhodnutím nedospívají! Kéž by mohli ještě nějakou dobu počkat. Probrat to spolu, prodiskutovat...

Elsa přešla do jídelny a otevřela příborník. Klekla si a pohladila míšeňské porcelánové talíře, naskládané v nejspodnější příhrádce. Ze svého věna jí je darovala Tita, její teta. Protože Tita

sama neměla děti, byla jako Elsina druhá matka. Možná i víc než matka, chápavější, méně disciplinovaná, laskavější. Že by si pár talířů strčila do hluboké skautské torny, jako památku na Titu? Kdyby se zeptala Gerharda, předem by znala jeho odpověď. Zbláznila ses? Jde nám o život a ty řešíš talíře!

Jasně, nic rozbitného si vzít nemůže, ale rodinné fotografie? Fotoalba? A dopisy složené na hromádkách v krabici na klobouky, které opatrovala jako oko v hlavě? Prázdninovou korespondenci se spolužáky a s kamarády z dětství, balíček převázaný modrou stuhou; tatínkovy pohlednice z cest a mamínčiny nabádací dopisy, jež jí ještě sem tam posílala, uložené ve velké béžové obálce; Gerhardovy milostné dopisy z doby, kdy spolu chodili, zabalené v krajkové dečce, psané na nažloutlém papíře, tu a tam proložené i neumělými básničkami včetně té první, kterou jí napsal z letního tábora.

„Ještě že sis vybral přírodní vědy,“ řekla potom Elsa Gerhardovi, „veršování ti nejde.“ Gerhard pak přísahal, že už jí nikdy žádnou báseň nenapíše, ale neudržel se a přísahu mnohokrát porušil. Kdykoliv si na ty dětinské verše vzpomněla, musela se usmát, ale tentokrát jí vyhrkly slzy. Našla si tu nejkratší básničku: *Oči jak černý drahokam, / vlasy jak hedvábí máš, / princezno mého srdce, / v něm stálé místo máš*. Třeba tuhle že by si vzala, aby ji jednou mohla číst vnoučatům? Líbila se jí představa, že bude babičkou, kterou kdysi opěvovali básníci, ale nešlo to, neměla čas se veršíky probírat. Chce-li se jednoho dne babičkou stát, musí si pospíšet.

Jak vstávala, všimla si v zrcadle příborníku svého bledého obličej. Jako vždy, když měla nějaké obavy, jí začalo cukat v levém oku. Hořce se rozplakala. „Zloději,“ křičela mezi vzlyky, „proradní zloději!“ Chtěl jí ukrást její totožnost. Její osobnost, minulost, vzpomínky, dopisy, nádobí, nábytek, příbuzné, přátele, dům, ulici, její město! Pošlapali její harmonický pořádek! Šílenec, jemuž zloba

zatemnila rozum, jí ukradl život, a nezabránil tomu ani její manžel, který jí na fotografii starostlivě drží ruku na rameni.

Ne, svého muže nemá právo obviňovat, v tomhle městě chtěla žít především ona. To ona na něj naléhala, aby se ucházel o místo ve frankfurtské městské nemocnici. Proč? Z velice romantického důvodu; tady se narodil její životní idol, spisovatel, jehož nejvíc obdivovala. Nachází se tu Goethův dům, plný předmětů spjatých se životem tohoto velkého básníka, od křesla, psacího stolu, kalamáře a pera po dortové formy v kuchyni, tohle město si svého mistra považuje. Tady by mohla žít plnohodnotným kulturním životem! Byla přesvědčená, že město, které má v úctě svého spisovatele, si cení i svého občana, zvláště je-li to vědec...

Ty romantická hlupačko, které se rozbuší srdce pokaždé, když kráčí kolem muzea básníka, jehož verše zná nazpaměť, jehož díla hltá, za jehož duchovní vnučku se považuje, pochop konečně: Jestli ani velikost Goethova umění nezabránila tomu, co tě postihlo, pak je s tvým Frankfurtem konec!

Hřbetem ruky si setřela slzy z tváří, sebrala dopis ležící na stole a znovu si ho pozorně přečetla, vážila význam každého slova a uvědomovala si hrůzu nenapsaného.

Elso,

sluha, který ti přinese tuhle zprávu, si myslí, že jsem si doma zapomněl otázky ke zkouškám. Předěj mu běžovou složku z pravé zásuvky v knihovně a vlož do ní můj pas. Pak seber Susy a jděte ihned vyzvednout Petera ze školy. Učitelé řekni, že moje matka onemocněla (neboj se, je v pořádku) a že za ní musíte rychle jet. Nezapomeň si vzít pas, jinak kromě šperků a peněz z trezoru nic neber, miláčku. Nevzbuzuj pozornost! Prvním vlakem, na který seženeš jízdenky, odjed' do Curychu. I kdybychom nejeli stejným spojem, večer se sejdem u tvých rodičů. Neztrácej čas, musíme si pospíšet, jistě mi rozumíš!

G.

Cestou do ložnice přemítala, co by si s sebou měla vzít za šperky, co za šperky z královské pokladnice. Diamantový prsten, který jí nasadil manžel při svatebním obřadu, má stejně na prstu. Pak ještě brož s rubíny, dárek od Tity. To je všechno! Z horní přihrádky ve skříni sundala krabici na klobouky, v níž měla klíč od trezoru, trezor otevřela a vyprázdnila ho. Jak mohla zapomenout na zlaté kapesní hodinky, které dal Gerhardovi její otec jako svatební dar? Spolu s rubínovou broží byl zamčený v Elsině malé šperkovnici. Nejlepší by asi bylo vzít ji celou, vždyť tahle perletí vykládaná krabička, dárek od matky, by se dala výhodně prodat. Za ostatní přívěsky a další drobnosti, které měla v nočním stolku a nepovažovala za nutné je zamykat, by moc nedostala. Nestálo za to je brát s sebou... Možná některá líčidla... Například oční krém. Tyhle krémy nebyly nic levného. Hlavně by si mohla zabalit tu velkou dózu s krémem, kterou si koupila teprve před týdnem; opatrně si jím natírala obličej a krk, aby krém dlouho vydržel. A ještě pudr značky Caron. Jak by tyhle věci mohla nechat doma? Jenže oba se jí v žádném případě do kabelky nevejdou!

Na co všechno nemyslela, hloupá; neměla čas zabývat se zkrášlovacími prostředky a litovat se. Protože se jí šperkovnice do kabelky nevešla, vysypala její obsah do šátku a zavázala ho na uzel. Vtom se dotkla přívěsku na zlatém řetízku kolem krku... Ach, Bože! Roztřesenýma rukama ho odepnula a s penězi z trezoru nacpala do obálky. Pak přešla do kuchyně. V chlebníku schovávala drobné z denních nákupů. Všechno, co se jí do té chvíle podařilo nastřádat, pečlivě uložila do kabelky, do kapsy na zip. Rychle se vrátila do ložnice, z kulaté dózy na nočním stolku nasypala do pudřenky z falešné perleti pudr a spolu se rtěnkou ji strčila do kabelky.

Když posbírala všechny možné cennosti, musela vzbudit Susy, kterou tak těžko uspávala, a jít do školy. Susy byla velice nevrlá, protože se pořádně nevyspala, ale nedalo se nic dělat. Elsa

nemohla čekat, až se dítě probudí samo. Čas rychle ubíhal. Od chvíle, co sluha Helmut odnesl složku s pasem, uplynulo už skoro půl hodiny a ona se pořád motala po bytě. Povzdechla si a neochotně šla probudit holčičku.

Gerhard opatrně kráčel po trávníku, aby nepošlapal čerstvě vyrašené luční kvítí, a pozoroval veverku, jak přeskakuje ze stromu na strom, panáčkuje na zadních nohách a předníma si přidržuje nalezená zrníčka. Jeho ústa, která se po nepříjemných událostech posledních dnů zapomněla smát, se roztáhla do šťastného úsměvu. Život je přece jen krásný, on i jeho žena mají štěstí!

Mají štěstí, protože nežijí v Northeimu jako Gerhardova matka a sestra.

Před několika měsíci mu sestra v dopise, když ho nejdřív informovala o matčině zdraví, psala: *Jako by nestačila šedivá, zatažená severská obloha, vlhký chlad pronikající až do morku kostí a skličující vzhled těchhle starých domů, kde si člověk připadá jako v hrobě. Nejhorší je nezaměstnanost! Soused Rudy, víš přece, tvůj vrstevník, skoro dva roky neměl práci a teď místo sehnal... A to díky nacistům! Život byl nesmírně ubíjející, neměli jsme nejmenší naději na změnu, žili jsme jako přibití na kříž zoufalství. A najednou (nebudeš tomu věřit) se nacistům, které vůbec nemusíme, podařilo vytvořit nové pracovní příležitosti a pozvednout společenský život ve městě! Pořádají se lidové slavnosti, koncerty, soutěže. Chodíme tam a bavíme se. Nedovolují žádné nepřístojnosti. Jakékoliv opilecké rvačky nebo třídní šarvátky*

tvrdě potlačují. Ubylo různých potyček v ulicích. Městské úřady, které jsou v jejich rukou, pomáhají potřebným. Například přihloupnému synkovi Gisely, co bydlí na začátku naší ulice, sehnali mladíka, aby ho doučoval matematice. Když se objevily další žádosti, otevřeli na městském úřadě matematické kurzy. Sledují, kdo zemřel, a pozůstalým poskytují drobnou pomoc. V hledání pracovních míst jsou mistři. Řada lidí je poprvé v životě spokojená, ale objevují se i řeči o tom, že to dlouho nepotrvá. Prý taky nemají rádi Židy. I když nám moc nepomohli, zatím nám nic špatného neudělali. Zatím si jen užíváme hudbu na náměstí. Uvidíme, co bude dál...

Ano, opravdu mají štěstí!

S Elsou se Gerhard seznámil na univerzitě, měli se rádi a vzali se. Mají dvě krásné zdravé děti. Aby se zavděčil budoucímu tchánovi, zvolil si pro své postgraduální studium specializaci, kterou mu tchán navrhl, ale ve výsledku nelitoval. Svůj obor si zamiloval, po všech stránkách ho uspokojoval. Pronajali si byt v komplexu známém jako „cik-cak domy“, projektu Ernsta Maye, architekta slavného díky svým avantgardním stavbám. V téhle čtvrti bydlela městská inteligence, profesori, hudebníci, umělci. Říkalo se jí čtvrt intelektuálů. Nájem tam nebyl tak vysoký, jak by se zdálo, a navíc se nacházela blízko nemocnice, kde Gerhard pracoval. Za téhle situace se opravdu nemusel znepokojovat drobnými komplikacemi! Jistě, poměry v zemi nebyly dobré, lidé se obávali rostoucího rasismu. Avšak ve které evropské zemi všechno klapalo? Pohraniční konflikty, neustálé změny hranic, migrační vlny v důsledku rozpadu imperiálních celků, problémy s integrací přistěhovalců, jazykové spory... Ale budiž, Gerhard přece není politik. Je akademický pracovník soustředěný na svůj výzkum a výuku studentů. Myslel si, že bude-li se od politiky držet dál, nedostane se do problémů...

Ovšem pověsti o tom, že nacisté nemají rádi Židy, jak se zmiňovala v dopise jeho sestra, nabývaly konkrétních obrysů a nabalovaly se jako sněhová koule drtící každého, kdo jí přišel do cesty.

Z nedávné noční razie v jejich domě vyvázli Gerhard s rodinou celkem snadno. Když dům obklíčila policie, děti už dávno spaly. Oba manželé zrovna uléhali a náhle se ozval hluk aut na ulici, pak nakřáplý štěkot psa od sousedů a konečně dusot těžkých kožených bot na schodech. Vyskočili z postele, běželi k oknu a před domem uviděli řadu policejních vozů. Přitiskli uši na dveře od bytu a celí roztřesení strachem se snažili pochopit, co se děje. Policisté neurvale bušili na některé byty a na něco se ptali. Dveře se otevíraly a zavíraly. Gerhard s Elsou přesně nerozuměli, protože se báli otevřít. Po nějaké době policejní vozy se svištěním pneumatik odjely. Dům se ponořil do hlubokého ticha. Gerhard se pokusil otevřít dveře, ale Elsa se mu pověsila na paži a zabránila mu v tom. V levém oku jí cukalo.

„Pusť mě, miláčku. Musíme zjistit, co se děje. Půjdu se zeptat k Hanselovým,“ řekl Gerhard, sešel o patro níž a zaklepal.

„Kdo je?“ zeptal se vystrašený třaslavý hlas.

„Já, Gerhard Schlimann, váš soused seshora. Nemusíte otvírat, zajímá mě jen, proč přišli.“

„Hledali zbraně. Asi dostali nějaké udání... Copak u nás mohou najít zbraně! Když je nenašli, tak zmizeli. Byla to výhrůžka.“

„To mě mrzí. Jste v pořádku? Nepotřebujete něco? Mám vám přinést nějaký lék na uklidnění?“

„Já to zvládnu. Ale neměl byste něco na uklidnění situace? To by bylo potřeba ze všeho nejvíc,“ odpověděl starší muž.

„To je dneska těžké. Klid je nedostatkové zboží. Dobrou noc, sousede!“

Vrátil se a objal ženu, čekající přede dveřmi. „Až přijdou podruhé, zazvoní u nás,“ řekla Elsa třesoucí se v jeho náruči. „Kdoví

co si vymyslí. Proboha, nemáme tady tchánovu loveckou pušku, že ne?“

„Co bychom s ní dělali? Půjčil jsem si ji na prázdniny na venkově. Proč bych ji sem vozil?“

„Jen se ptám, pro jistotu. Hrozně se bojím, Gerhard.“

V levém oku jí pořád cukalo.

„Neboj se, miláčku. Nic se nám nestane,“ uklidňoval ji Gerhard, ale sám tomu nevěřil. Posledně v hospodě se trochu napili a bavili se hlasitěji... Nedávno seděl v univerzitní jídelně s kolegou, který četl opoziční noviny... Nebojácně upozornil nacionálněsocialistického studenta, aby nevnášel do laboratoře politiku... Teď měl strach! — Bát se. Všeho a všech. Žít ustrašeně jako zajíc kličkující před lovci... To ho teď čeká?

S velkou pravděpodobností ano.

„To je všechno kvůli mně,“ řekla Elsa. „Já jsem se sem chtěla stěhovat.“

Položil jí ruku na rameno a odvedl ji do ložnice.

„Neříkej hlouposti. Půjdeme spát. Zítra už si na to ani nevzpomeneme.“

Ovšem ani druhý den na včerejší hrůzu nezapomněl... Od té doby několik nocí uléhal se strachem, že se každou chvíli může ozvat zvonek, spal přerušovaným spánkem, měl zlé sny a budil se plný obav. Ale když teď viděl panáčkující veverku, jak se snaží hryzat jablko, jeho strach zmizel.

Nastávalo jaro. Do týdne pokvetou stromy. Zahrada se tou dobou měnila v ráj. Je třeba myslet na hezké věci, aby je člověk přivolal. Například na to, že ho co nevidět jmenují vedoucím katedry patologie. Šéf katedry Herman dal výpověď, chystá se emigrovat do Ameriky. Odchází koncem měsíce. O tom, že jeho místo nabídnou Gerhardovi, si už cvrlikají i vrabci na střeše. V takovém případě

přece nemůže propadat pesimismu... Znenadání se někdo dotkl jeho paže.

„Co je?“ vyskočil.

„Snad jsem tě nepolekal, Gerhard.“

„Ne, jenom jsem se zamyslel,“ odpověděl kolegovi z katedry. „To je dneska krásně, co?“

„Nejsem si tak jistý... Podívej se...“

Rudolf vzal Gerharda pod paži a odvedl ho do stínu velkého ořešáku. Rozhlédl se, zda není nikdo nablízku, a pošeptal mu:

„Odjed', Gerhard. Okamžitě odjed'. Včera večer jsem se něco dověděl... Víš, švagr pracuje u policie, znáš ho, hráli jsme spolu nedávno tenis. Zkrátka včera jsme slavili tchyniny narozeniny, trochu jsme přebírali... Jak jsme tak tlachali, švagrovi uniklo, že zítřka se u vás na univerzitě bude zatýkat. Seber ženu a děti a odstěhuj se z města, nebo přímo do zahraničí, jestli to zvládneš.“

„Co to vykládáš, Rudolfe? Jsi si tím jistý?“

„Víš, jak Herbert svolal schůzi katedry... Sbíral podpisy na protest proti těm novým zákonům...“

„No a?“

„Podepsals to?“

„Samozřejmě. Většina z nás to udělala.“

„Já jsem tam nebyl. Nepodepsal jsem... Asi jdou po těch, co to podepsali.“

„Cože?“

„Dneska je mají sebrat.“

„Uvedl tvůj švagr jména?“

„Neuvedl, ale já jsem se na pár lidí zeptal, nevyvrátil mi to. Ne-ztrácěj čas, kamaráde, je to vážné. Lágry nezakládají jen tak. Co nejdřív odtud zmiz, já musím dát vědět dalším kolegům.“

Rudolf se spěšně vzdaloval. Gerhard zůstal stát jako opařený. Pak se zachytil stromu, pod nímž stál, a předklonil se. Zvedal se mu

žaludek. Vajíčka, která měl k snídani, mu stoupla do krku. Naštěstí poblíž nikdo nebyl, aby slyšel, jak má nutkání zvracet jako těhotná žena. Ale snídaně ven nešla. Potil se, z úst mu vytékaly jen sliny. Kravatou si otřel bradu, vzchopil se a běžel k sobě do pracovny. Nejdřív ze všeho sáhl po telefonu, aby zjistil, jak jedou vlaky do Švýcarska, ale pak ucukl, jako by si spálil prsty. Co když telefony odposlouchávají! Telefonování si rozmyslel, vytáhl ze zásuvky list papíru, honem na něj něco načmáral a vložil ho do obálky. Naslil lep obálky, zalepil ji, zavolal sluhu a s drobným bakšišem mu obálku podal.

„Ráno jsem si doma ve spěchu zapomněl složku se záznamy o pacientech. Moji adresu znáš, Helmute, skoč na kolo, jeď rychle k nám, než moje žena odejde na trh, a složku mi přivez. Dej mojí ženě tuhle obálku, napsal jsem jí, kam jsem složku dal, aby ji nemusela hledat. Pospěš si, abys to stihl ještě před vizitou.“

Když sluha odcházel, Gerhard za ním zavolal: „Kdybych nebyl u sebe, až budeš zpátky, nech mi složku na stole.“

Pak rychle vyšel z pracovny a zamířil ke schodišti, aby nedal sluhovi čas na otázky. Vystoupal po pár schodech a čekal, až sluha odejde. Vzápětí se vrátil, ze složky na stole vytáhl záznamy o svých posledních výzkumech, vložil je do aktovky a s aktovkou v ruce opustil budovu. Rozběhl se opačným směrem než Helmut a zastavil taxi. Usadil se na sedadle a udal šoferovi adresu banky. Nevzbudí pozornost, vyzvedne-li všechny peníze? Nevyvolá pochybnosti? Ne, vybere si jen dostatečnou částku na cestu. Stejně nemá velké úspory, ale musí se mít na pozoru.

Úředníkovi v bance namluvil, že mu onemocněla tchyně a že za ní musí poslat manželku s nějakými penězi. Pokud by bylo potřeba platit za hospitalizaci, přijde za pár dní ještě jednou. Náhle měl pocit, že úředník se nad jeho výmluvností podivuje, takhle se většinou chovají ženy. Raději zmlkl.

Před bankou nastoupil do první tramvaje, která jela kolem. Až do zastávky, kde vystupoval, se mu hlavou honily nejrůznější dohady. Dostal snad někdo zálsusk na vedení katedry patologie, kam má být co nevidět jmenován? Ale kdepak! K takové podlosti by se nikdo neuchýlil... No jo, ale co kdyby! A co to Rudolfovo varování? Co když jsou to jen obyčejné drby? Nebyl by terčem posměchu, kdyby s takovým spěchem vypadl a hned by byl zase zpátky? Ale co by měl dělat? Jak by mohl získat jistotu? Na každý pád musí být opatrný, dnes co nejrychleji odjede, proběhlo mu hlavou, a pokud nikoho nevyhodí, nenastane-li žádný problém, sebere ženu a děti a vrátí se. Přinejmenším Elsa navštíví rodiče a ti se potěší s vnoučaty. Výmluvu na tchyninu nemoc si zatím pro jistotu může nechat v záloze.

V pracovně našel na stole složku, kterou mu sluha přinesl. Okamžitě z ní vyndal pas a strčil si ho do náprsní kapsy. S dávno připravenou aktovkou v ruce zamířil k věšáku na zadní straně dveří, aby si vzal kabát, jenže... Jak je to možné? Kabát nebyl na svém místě! Kdo ho sebral? Gerharda polil studený pot. Jak se rozhlížel po místnosti, uviděl ve skleněných dveřích skříň se spisy svůj odraz: Kabát měl celou dobu na sobě a vůbec si toho nevšiml. Asi proto se zpotil. Vyšel z pracovny a pevně za sebou zavřel dveře. Schody bral po dvou po třech a téměř v poklusu překonal zahradu směrem k hlavní bráně. Tentokrát ani nezaznamenal dvě veverčata, která se před ním rozutekla. Ani nepohlédl na strážného v budce u brány, vyběhl ven a za rohem zamával na první taxík. Taxi zpomalilo a zastavilo přesně před ním.

„Na nádraží,“ hlesl a teprve v tom okamžiku se uklidnil. Se zavřenýma očima čekal, až mu přestane bušit srdce, a snažil se rozpomenout na modlitbu, kterou mu matka říkala před spaním.

„Bože, ochraňuj mě, moji rodinu i mé blízké...“ Na zbytek si nevzpomínal... No prosím! Proč by měl Bůh pomáhat tomu, kdo zapomněl dětskou modlitbičku a modlí se, jen když je v úzkých!

Na znamení dopravního policisty zastavili před křižovatkou. Jakmile přejela vozidla z protějšího směru, zase se rozjeli. Když míjeli pochodující oddíl SA, zaslechl Gerhard, že si řidič něco mumlá, asi nadával. I on by si s chutí zanađával, ale musel se mít na pozoru, tak mlčel.

Před nádražím stáli policisté. Gerhard schválně prodlužoval placení, ale nakonec mu nezbylo než projít branou. Šel rozvážným krokem, díval se do země, a když policisty míjel, dokonce vytáhl tabatěrku a strčil si do pusy cigaretu. Napadlo ho sice požádat jednoho z nich o zápalku, ale raději to neudělal, nechtěl pokoušet osud. Zapálil si až v prosklené budově nádraží, která svou ocelovou střechou připomínala hangár. Ruka se mu mírně třásla. Jakou to měl zvláštní povahu! Báł se, a přitom ho napadlo takové nesmyslné hrdinství jako požádat policistu, aby mu zapálil cigaretu. Jako kluk byl stejný, jednou lezl na vysoký strom, málem se strachy počural, ale nevzdal se a vylezl až na špičku.

Několikrát potáhl z cigarety a uklidnil se. Prohlížel si budovu, kterou tolikrát prošel, jako by ji viděl poprvé. Ve spěchu dřív ani nezaregistroval, že k původní hale přistavěli ještě jednu velkou. Člověk si v denním shonu podrobností nevšímal. Na nádraží vždycky pospíchal na vlak. A o prázdninách jezdili s rodinou k manželčiny rodiciům do Curychu. To měli plné ruce zavazadel a očima museli pořád sledovat děti.

Zkrátka se po nádraží nikdy nedíval!

Tentokrát měl ruce prázdné a spoustu času. S cigaretou v ústech se teď rozhlížel kolem sebe. U pokladen byly poměrně dlouhé

fronty. Postavil se do té nejkratší. Když přišel na řadu, zeptal se co nejkldnějším hlasem na nejbližší vlak do Curychu.

„Za hodinu máte přímý spoj,“ řekla pokladní, „a pak večer jeden s přestupem.“

Pitomá ženská, pomyslel si, řekl jsem přece nejbližší vlak!

„Tak ten za hodinu.“

„První třídu?“

Zaváhal. V první třídě jsou lepší služby, ale on si teď nemůže dovolit rozhazovat peníze.

„Druhou,“ pravil, „jen tam.“

Pokladní velice pomalu vypisovala jízdenku. Trpělivě čekal. Pak se zeptal na nástupiště. Strčil jízdenku do kapsy a rychlým krokem vyšel do horního patra. Vlak dosud nepřijel, na peronu bylo málo lidí. Žády k němu stála žena v zeleném saku a s dítětem v náruči. Nemohla to být Elsa? Ne, nemohla. Elsa přece zelené sako nenosí. K ženě běžel malý chlapec. Měl blondatou čupřinu, ale Peter to nebyl. Šel dál a vstoupil do čekárny nově postavené uprostřed nástupiště. Uvnitř byla jen starší žena, seděla v rohu a pletla. Vrátil se na peron, snad třicetkrát ho přešel sem a tam. Občas po očku pohlédl na schodiště. Minuty ubíhaly, lidí a shonu přibývalo, ale jeho žena s dětmi nepřicházela. Čas, který ve chvíli, kdy Gerhard přišel na nástupiště, vůbec neplynul, najednou začal divoce uhánět. Tik... tak... tik... tak... Nebylo přece možné, aby slyšel každou vteřinu na hodinách visících nad vchodem do nádraží. Co to tedy bylo za jednotvárný zvuk, který mu zněl v uších?

Aby to nebyl tlukot jeho vlastního srdce.

Uklidni se, napomínal sám sebe. Uklidni se, za chvíli budeš ve vlaku. Všechno necháš za sebou!

V pořádku, ale kde je Elsa? Ještě několikrát přešel nástupiště tam a zpět. Přepadl ho strach, že Elsa s dětmi vlak nestihnou. Jinak by tu už dávno musely být. Najednou zaslechl známý zvuk...

Dusot okovaných bot po schodech! Otrásl se a instinktivně se rozběhl do čekárny. Starší žena už v ní nebyla. Zastihl jen několik hlučně se bavících a oplzle vtipkujících studentů. Vešel dovnitř a škvírou mezi dveřmi sledoval nástupiště. Začalo se plnit bavorskými turisty v krátkých kožených kalhotách, kožešinových čepicích a okovaných botách. Ach jo! Zbytečně se polekal.

Sešel do haly, a přestože si odjezdy vlaků do Curychu vryl do paměti, znovu si na nástěnném jízdním řádu odjezd příštího vlaku zkontroloval. Pak se vrátil na nástupiště.

Kde ten vlak vězí!

Vzápětí ucítil průvan vyvolaný vlakem, který dosud nebyl na dohled. Vlak už tedy přijížděl. Gerhard spěšně vytáhl jízdenku, a když opět kontroloval číslo vagonu, vlak provázený charakteristickým uhelným zápachem přisupěl a se skřípáním brzd zastavil. Na peronu nastal shon. Gerhard trpělivě čekal, až cestující vystoupí. Pak našel svůj vagon a svižně se vyhoupl na stupátko. Vtom za sebou uslyšel hlas:

„Pane, poslyšte... Vy... Ano, vy...“

Bleskově se rozmýšlel, co má dělat. Předstírat, že neslyšel, nastoupit a schovat se na záchodku, nebo se otočit?

Otočil se.

Starší muž mu podával asi čtyřletého chlapce. Gerhard se pro něj natáhl, postavil ho na zem a pak staříkovi pomohl nastoupit.

„Ty schůdky jsou tak vysoké...“ postěžoval si muž se stydlivým úsměvem.

Dědeček s vnukem šli před Gerhardem a hledali své kupé. Gerhard doufal, že budou sedět v jiném než on, protože v sobě neměl dost energie bavit dítě. Měl štěstí, usadili se o dvě kupé dál. Vešel do svého. Uvnitř už byl mladý muž a starší žena. Gerhard si uložil kufr a tašku na horní policičku a s posledními zbytky naděje se po vlaku vydal hledat svou rodinu.

Ve druhé třídě nebyli.

Rozběhl se k přední části vlaku. Chystal se nastoupit do první třídy, ale zastavil ho průvodčí a chtěl po něm jízdenku. Gerhard se mu to pokusil vysvětlit. Když viděl, že to nejde, prošel podél vlaku a díval se do oken. Na jeho straně vlaku také nebyli.

Zklamaně se vrátil do svého vagonu. Přilepil se na okno a pozoroval procházející pasažéry. Současně počítal, jak dlouho jim to mohlo trvat. Elsa přece nemohla popadnout tašku a běžet na nádraží jako on! Nejdřív musela vzbudit malou, přebalit ji, obléct, nakrmit a potom přivést Petera ze školy. Kdoví kolik učitelů musela přemluvit. Pak teprve mohla začít balit a to bylo to nejtěžší. Co si měla vzít, co měla nechat doma? Co jestli u ní uvidí krabici na klobouky, v níž měla dopisy a kterou s sebou vozila... Uhodil se do stehna (všiml si, že na něj po očku pohlédla sousedka), co by dělal? Asi totéž, jako když se sem stěhovali. Jen by hudroval, hudroval a při tom by zůstalo! Ach, ten podivný ženský zvyk viset na starých věcech!

Ozvalo se zvonění. Vlak byl připraven k odjezdu. Gerhard vstal, stáhl okénko, vyklonil se ven a rozhlédl se po nástupišti. Pár lidí vlak dobíhalo... Srdce mu poskočilo... Hledal v kapse brýle na dálku.

„Mohl byste zavřít okno? Jde sem zima,“ řekl kdosi.

Gerhard okénko zase vytáhl a posadil se. Pozoroval spěchající opozdilce.

Jeho žena s dětmi ve vlaku nebyly, o tom už nepochyboval.

Co když policie odvedla Elsu na stanici, poté co nenašla jeho?

Anebo jí nedali povolení k opuštění Německa?

Co když už svou ženu a děti nikdy neuvidí?

Bože, co to udělal za hloupost? Takhle rozdělit rodinu!

Jak je tady mohl nechat? Plán, který se mu ráno zdál tak rozumný, mu teď začal připadat jako naprostý nesmysl. Tisíckrát litoval, že nejedou vlakem společně. Napadaly ho hrozné věci.

Představoval si například, že Elsu odvedli k výsledku, aby prozradila, kde je její muž.

Co by chudák dělala, kdyby se jí třeba zeptali: „Řekni pravdu, patříš k těm žhářům?“ Vůbec by nechápala, co po ní chtějí, a v levém oku by jí začalo škubat. Třásl by se jí ruce, byla by úplně zmatená. „K jakým žhářům,“ ptala by se, „k jakým žhářům?“

Ten neblahý, zlověstný požár!

Celý ten hrozný kolotoč nastal po tomhle požáru. Gerhard ho samozřejmě sám neviděl, ale mnohokrát o něm slyšel. Každý o něm mluvil. Viděl spousty fotografií, snažil se představit si šílený tanec plamenů a tříštícího se skla.

Stalo se to asi před šesti týdny. Požár, který vypukl kolem půl desáté v budově říšského sněmu, se rychle dostal pod kontrolu a po dvou hodinách byl zcela uhašen. Hasiči však nezabránili tomu, aby hlavní sál poslanecké sněmovny zcela nevyhořel. Centrální část budovy byla úplně zničena.

Když k požáru dorazil Hitler, vykřikoval zrovna ministr propagandy Goebbels, ten bývalý novinář: *Čím bude požár větší, tím víc lidí tomu uvěří!*

V následujících dnech se říšský sněm přestěhoval do budovy opery na protější straně parku a propaganda začala s úspěchem tvrdit, že požár založili komunisté. Hitler příležitosti dokonale využil!

Gerhard si povzdechl; jako by znovu slyšel Hitlerův vzteky se třesoucí hlas, který tehdy neustále zněl v rádiu:

Jsmo svědky začátku nové éry v dějinách Německa! Je to Boží znamení a nikdo nám nezabrání, abychom komunisty nerozdrtili. Každého, kdo nám bude stát v cestě, zničíme! Poženeme k odpovědnosti! Tvrdě potrestáme!

Přitiskl si ruce k uším a se studem vzpomínal, jak básník a dramatik Bertolt Brecht v obavách o svou bezpečnost hned druhý

den po požáru uprchl s rodinou do Dánska a jak mu to tehdy měl za zlé. Když Gerhardovi žena řekla, že se doslechla, že požár založil sám Hitler, varoval ji, aby takové klepy mezi ženskými nešířila a nepřivedla rodinu do neštěstí. A teď on sám přesně jako Brecht, kterého pomlouval, utíká ve strachu a s pochybnostmi do Švýcarska, dokonce bez ženy a dětí!

Měl na sebe ohromný vztek. V dobré vůli zavíral před některými věcmi oči, ale copak neviděl, co se chystá, ani když se stavěl tábor v Dachau? Včera do tohohle tábora umístili prvního hosta, tedy prvního odsouzeného. V táboře vybudovaném na ohromné ploše hned vedle muniční továrny pravděpodobně nebude jediný! Následovat budou především komunisté, po nich, jak už je zřejmé, Židé, a konečně každý, kdo nebude s Hitlerem sympatizovat a kdo ho nebude volit!

Zvláštní, člověk si nechce pálit prsty, dokud mu neštěstí nezačlepe na dveře! To je bezpochyby jedna z lidských slabostí!